

ИЗЛАЗИ
уторником, четвргом
и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Преглату примају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. Богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 10 ПР. ДИН.

УРЕДНИК: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. ДИН.

НА РАСТАНЈУ

Голуице мило, ходи ближе мени,
Наслони главу ту на груди моје
Још који часак будмо загрљени...
Отари, душо, плачно лице своје.

Ој иде часак, иде доба, злато,
Када ћеш сама овде сузе мити,
Славуј ће оиет ијеват' умиљато,
Мјесец се бледи за облаке крити;

Шриштаће мишке, лелујат' се трава;
Брујаће звуци, песмице милене;
Трештаће звезде гори с неба плава —
Свега ће бити само неће мене.

Ти плачеш душо? Да и мене боли.
У грудма срце јеча ми и плаче.
О лакше, лакше! Утоли, утоли!
Грми ме, злато, тако... јаче... јаче!

Година ијела — вјечност дуа то је!
Вог сами знаде шта ће све се збити!
Можда ће сунце позраичи' се моје...
Ил. можда... можда... шта све не мож' бити?

Грозна је слутња, грозни су јој гласи!
Где у мом оку сузе ми се крећу. —
Теците сузе — ја вас не утасих...
Плачи ми срце — устављат' те нећу...

Голуице мило, ходи ближе мени,
Наслони главу, ту на груди моје;
Још који часак будмо загрљени —
Отари злато плачно лице своје!

ИДЕАЛИСТА

(СЛИКА ИЗ ДРУШТВА)

— РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ —

(НАСТАВАК)

— Па када си се познао с њим? — упита неко од нас Марка.

— То је било још пре пет година, продужи Марко причати — баш сам тада свршио школу, и био добио државну службу у Н... , ту у истоме месту, где живљаше и сиромача-Ђорђе. Боже мој, како се за кратко време човек промени! Пет година од тада, кад оно први пут коракнух у живот, па ми се ето сада чини читава ме вечност раздваја од тог наслађег доба. Управо, сада ми све оно, што тада осећах, изгледа као сладак сан, који се никада више неће повратити. Путовао сам ноћу. Железнички воз јури напред, хучи, клопара и по кат-кад звизне. Ја се завалио у седишту, затворио очи, да бих будан слађе сањао. У себи осећах неку чудну надземаљску снагу, а при помисли да идем „у живот, у народ, у борбу живота, да се борим“ крв силовито заструја по жилама, срце јако закуца, осетим као да добијем крила; жеље ме вуку све брже, брже мети, а нестрпљење ме тако обузме, да ми се учини како железнички воз мили као пуж, те чисто зажелим да скочим с воза у ноћ, и идем пешке, трчим, летим. Тако ми Бога мишљах, да би железнички воз претекао. Па још кад воз стане на некој станици, нестрпљење достигне врхунац. Дође ми да се бијем с машинистом, а заурлао бих из све снаге: „терај, терај брже; шта чекаш?!“ а у себи мислим како ме већ и грађани у том месту с нестрпљењем очекују, и непрестано разбирају о мени, и чак замишљају ме какав изгледам, исто онако, као што ја њих замишљам. Моји сапутници једва дочекају кад воз стане, те излазе, да купе што за јело или пиће. „Грозне животиње — помишљао сам у себи — само живе за то да једу и пију!“...

— Е дај онда у то име по једну чашу пива!
— рече један из друштва келнеру.

Сви се насмејасмо и пружиасмо испражњене чајне келнеру да их наточи.

— Па ти заборави на ча-Ђорђа!... рећи ће један Марку.

— Нисам заборавио већ, мислећи на њега баш, ја се сетих свога одушевљења при првом кораку у живот, јер тада кад се с њим познадох ја бејаш, као што велим, при првом кораку свеж, бујан, пун лепих снова, надања, идеала; желео сам борбу, муке, патње, а осећао у себи толико снаге, да све могу савладати, све препоне прекршити, разбити и доспети неком узвишеном циљу, неком светом задатку. И случај је ваљда хтео да познам ча-Ђорђа, човека који већ беше на последњем кораку у тој „борби живота“. Он слаб, стар, изнурен, истрошен под тешким ударима немиле судбине, и изгледаше ми, како би то песници казали, збиља, као увео листак, што у позној јесени немоћно дрхти на голој грани, и повија се под најмањим дахом, а чека први ветрић, да га обори. Ја сам био силан огањ, који се тек разбуктао, а он као догорели огањ, што се гаси.

— Е, то су те најлуђе године, када човек верује да може цео свет победити!... прекиде му реч опет један из друштва.

— Тако ми Бога, људи, кад сам био у тим годинама, па да ми је ко рекао: „видиш онај град?“ — Видим... Па?... упитао бих га, а он да каже: „Ја мислим да се оно не може прескочити!“ Само то да каже па бих био готов да узвикнем: „ко зар ја не могу?“ ... „Ти!“ ... „Е, пази!“ И не верујем, те се ја, тако у тим лудим годинама, не бих залетео и јурнуо у најтврђем уверењу, да град прескочим као ништа — рећи ће по том други.

— Мало ко — продужи Марко — да не ступа у живот са тако много наде и идеала, са чврстом одлуком да се бори, пати, да страда и са пуно наде и уверења да скрши све препоне и сметње, да стрпељиво поднесе све тегобе, и да на послетку — победи, и пронесе кроз живот бар половину идеала својих. Да, сваки полази тако у живот, све му то изгледа лепо и чаробно, пуно узвишености и поноса; све то изгледа тако лепо, па чак и те „патње и јади“ само зато, што не зна живот, а и не може да схвати сву прозу и тежину његову. Јурне тако, па када се на првом кораку спотакне, падне и угрува се, осети бол, и увиди страшну и ледену јаву; увиди да није све једно читати, како је неки племенити јунак рањен у борби, и како је препатио тежак бол, и бити сам рањен, па то на себи осетити. Како то младој души лепо и чаробно изгледа, кад се чита о таквом неком јунаку, који чак гладује, и остаје доследан својим идеалима. Е, али кад одушевљени читалац осети да његова рођена црева закрче од глади, тада се већ другојачије осећање јави. Лако је, дакле, са пуно тако лепих идеала јурнути у живот, и са њати страшну и мучну борбу, али сва тежина долази тада када се тако чаробни снови претворе у страшну јаву, у истинску борбу. Душевне сла-

ботиње падају и малаксавају под првим ударцима. Бацају под ноге најсветије идеале своје, газе их и пљују на њих као на одвратне и глупе заблуде. Мало их је који се могу помирити с мишљу, да треба стењати од бола, трпити глад, сиротињу, подсмех и презрење околине, када то не мора бити, а гледати како други живе богато и раскошно, весело и задовољно, па још ако су ти срећни, богати задовољни у свакоме изобиљу, а поштовани од целе околине у ствари гори од нас; гори, и то много гори: гори по души и срцу. Јест јест, живот нас стане запљускивати својим огромним таласима; на сваком кораку наилазимо на сметње и препоне: падамо, јаокнемо од бола, уморимо се, па не могући одолети општој струји, која нас вуче у свој ток, падамо малаксали, те нас хучна река живота носи, као и све што носи, у ништавило, у гроб. Мало их има тако уморни и малаксалих под првим ударцима, који ће признати своју слабост и немоћ, већ обично, сигурно да би савест своју умирили, почну доказивати да је све оно, што им некада бејаше светиња — само обична глупа заблуда неразумне млађане памети; а доба својих идеала почну називати „доба пусти и луде младости, доба лудости“. Место тих „лудости и глупости“ почну се као „зрели, паметни људи“ заносити другим идеалима, које је лакше достићи, које није тешко остварити. Идеали постају: богатство, раскопан живот, ручак са много лепих и разноврсних јела, спавање по ручку, елегантни станови и силна послуга од много слугу и слушкиња, лаковане ципеле, богата и разноврсна гардероба, висок чиновнички положај, велике плате

— Ја сам поштовао ча-Ђорђа, јер бејаше један од оних ретких људи, који идеале младости своје могаше пронети кроз цео живот. Не завара га никад лажни блесак новаца, богатства, сјаја и го-споцког благовања. Не одвратише га од права пута ни патње ни беде па ни онај гадан посмех и презрење неразумне гомиле, којим га предуверташе у место захвалности; док другима, који су често непоштењем чак стекли новаца или госпоства, скидаше понизно капе, и исказиваху своје поштовање. Он није друштво победио, али није друштву и глупостима друштва подлегао. Шесет и пет година бејаше непомична стена о коју се груваху бесно и немилосрдно вали живота, али се увек одбијаху од ње. Нека је више таквих па ће и лепи снови и узвишени идеали постати јави.

Марко застаде, зарони главом у руке и изгледаше као човек, који после неколико година случајним разговором пробуди утиске и успомене давно минуле жалости, па се тако пренесе у прошлост, да осећа исто тако, као кад оно пре толиког времена гледаше свога неког најмилијег бледа, непомична, мртва. Изгледаше да није жалио ча-Ђорђа толико колико оно што је он проносио кроз живот — идеале његове, а можда и своје.

— Наставиће се —

*

* *

Да ли има моме какве,
Што би радо срце дала?
Слободно је срце моје
И још к томе имам мала:

Једно перо, али какво,
Што љубавне песме пише:
Једне цусле, да је певам —
Па шта хоће мома више?

1899

Миленко

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од
Н. А. Љејкина

(НАСТАВАК)

LIV

Друштво се није задржало дуго у музеју помпејски старина. Сву забаву је покварила Глафира Семјоновна.

У првој соби, где се смешташе откопане домаће ствари — вазе, лонци, лампе, катанци итд — наши су путници с неком пажњом прегледали изложене предмете, премда је Коњурин уверавао, да се све то ђубре може видети и у Петрограду на телалници. Али, кад се ушло у салу, где се у стакленим орманима налазише људски скелети и окамењени трупови људи и животиња, — Глафира Семјоновна се препаде, заклопи лице рукама и ни пошто не хтеде гледати те ствари.

— Не, не... то не могу!.. Назад... Никакве скелете не трпим! викну она и полети изласку. — Хајде и ти, Никола Иванићу! довикивала је она мужу.

— Допусти, матушка. Овде се показује група окамењена, како мати држи дете на грудима. започе овај да се одупире.

— Назад, назад! И сам знаш, да ми се све то може саснити... настојавала је на своме Глафира Семјоновна. — Скелети.. Бр-р-р!.. осушени људи са искеженим зубима!..

— Али, већина од тог није прави скелет већ фигура од гипса, напомену јој Перехватов. — Ево, на пример једног женског трупа, на коме су још сачувани драгоцени украси: минђуше, брезлетне, оковратник и венчани прстен.

— Та шта сте ви мене окупили? Не марим да гледам лешине, па свршена ствар. Никола Иванићу! Шта је теби?

— Шта је мени? Ништа! Ти иди, а ја ћу мало остати. А на изласку причекај ме.

Глафира Семјоновна дохвати мужа за руку и повуче напоље из музеја.

— Глаша! Како те није стид? Просто као дивљакиња! Да се бар момака постидиш! говорио је одупирући се

— Ти си дивљак, а не ја! Гледај молим те, и он се усуђује корети за дивљаштво једну образовану женску.

Ваљало је изаћи из музеја. За Ивановима изиђе Коњурин, а за овим — и Перехватов.

— Но, шта је? дочека их Грабљин на изласку. — Не рекох ли ја вама, да су сви ти музеји глупост?

— Та оно, није рђава ствар; само не знам, на што се ти скелети мртвачки показују? одговори Глафира — У мене су и онако нерви растројени.

Перехватов само рашири руке, слеже раменима и рече:

— Е, господо моја! Апсолутно је немогућно образованоме човеку да с вама путује!

Грабљин плану.

— И опет ти не смета да путујеш на туђ рачун, у вагонима прве класе; да пијеш и једеш док не пукнеш! викну он. — Гле, молим те, где се нађе образован човек! Одмах на плац оних двадесет динара, које дадох јуче касирци за те, да би могао у вертеп отићи! Образован човек, а нигде сам за се не плаћа!..

— Чујеш ли ти!.. То је и сувише.

— Ниуколико није сувишно. Него је чак и мало према твојој зубатој дрекости.

— Е, ти си прави, прави дивљак!

— Дивљак, па опет питомога по свој Европи на свој рачун водим.

— Водиш ме што мораш; да ти мене није, ти би одавно свршио. Десет пута би до сад био у полицији, да те нисам предупређивао у твојим лудачким безобразлуцима. Идем за тобом свуда као дадиља.

— А како ти мене смеш правити будалом? Ко си ти? Мазало, цртач. А ја? — ја сам представник трговачке фирме!

— Господо! Господо! Не пребацујте један другом. На што да се свађате! умена се Глафира Семјоновна, и узев Грабљина под руку, одвоји га од Перехватова. — Није ли боље да идемо у ресторан на доручак?

— Авек плезир, мадам. То већ одавно ишчекујемо, одговори Грабљин.

Исплативши вођа, друштво изиђе из помпејских развалина и упути се у један ресторан, који беше при изласку. На вратима срете их онај исти келнер, који им је при доласку дао јеловник на увиђај. Он се беше збунио: поче да говори талијански, мешајући у разговор француске, немачке

и енглеске речи, и — најпосле, постиже успех: посади их за сто.

— Fritte di mare. Ostrihe? нудио је он.

— Он пита, хоћете ли јести острице, преведе Перехватов.

— Острице? Ево му за острице! рече Грабљин и показа песницу. Има ли водке? Рјуе-водка?

Не нађе се водке.

— Еј, ђаволи талијански! Ми ваш мараскин примамо, а ви не можете за руске путнике да наручите вотке из Русије! рече Грабљин подругљиво и затражи коњака.

Доручак беше изобилан и врло добар, премда је у састав његов ушло три врсте макарона. Друштво затражи неколико боца Асти, и стаде „запивати лаком“ испијени коњак.

А кад су се сви поднапили и стали викати у глас, келнер поднесе књигу у дебелом шагринском повезу, перо и мастило, и клањајући се стаде молити нешто на талијанском.

— Шта хоће тај? повикаше људи.

— Моли господу путнике, да упишу што у албум ресторана о својим утисцима у помпејским развалинама, преводи Перехватов.

— Чудна плушка! проговори Коњурин. — Како ћемо записати, кад ми талијански, као ни свињски, не умето ни бекнути?

— Можете и руски. У крајњем случају, он моли да се бар потпишете. Вели, да у том албуму има много автографа од знаменитих људи.

— Фу, несреће! То значи, да и ми долазимо у знаменитости! Дедер! рече Грабљин и узне перо. Само не знам, шта бих записао? Рафаило, саставиде што год.

— Нанто састављати? Пиши што хоћеш. Пиши шта ти си најбоље допало у откопаном граду.

— То је јасна ствар. По себи се разуме, да ми се највише допао дом за увесељавање.

— Е, то и напиши.

Грабљин стаде писати и говорити у исти мах:

— „1892 г. марта 8-га ја, доле потписати, разгледах онај помпејски дом за увесељавање, и нађох да је ондашња цивилизација много чистија била од садашње, зато, што су кокете имале чак и своје фирме, а то је врло добро, да човек не погреш и да не залута...“

— Чекај... Како се оно звахе она кокета, што је имала фирму? запита Грабљин Перехватова. —

— Атика.. Атика.. Мамзел Атика! уплете се Коњурин у разговор. — Је ли могућно да си заборавио И то још тако брзо.. а овамо се као специјалист сматраш односно мамзелскога сталеза.

Грабљин настави писање.

— „ . . . и да не залута, и место да иде Атици, а он да сврати некаквој удовици подворнога саветника те да добије по леђима. Григорије Аверјанов Грабљин из С-Петербурга.“

— Је ли добро?

— Како да није! Е, дај сад, да и ја напишем, рече Коњурин.

— „Најлепши антик јесу купатила и кад бих ја Само моју познату супругу у њих пустио то она не само да би суботом тамо ишла или средом и понедељником него и у све дане живота свога.“

— Је л' доста?

— Дабогме да је доста, одговори Перехватов. — Још само потпишите ту своје име.

— Можемо!

И Коњурин се узне потписивати:

— „Санктпетербуршки Трговац иван кондратијев Син Коњурин својеручно.“

И кад заврши шклоцну језиком и викну: — Овако ће верније бити!

Узне перо и Глафира те написа:

— „Врло су добре ствари те помпејске ископине за образоване личности, али ја сам друкчије уображавала о њима Глафира Иванова из Петрограда.“

— А како си уображавала о њима? запита Никола Иванович, пошто прочита женину записку.

— Умукни! То није твоја ствар, био је одговор. — Да видим шта ћеш ти написати!

— Ја већ и не знам шта бих написао? Исписао сам се већ.

— Не, не, и ти мораш записати шта ти се допало.

— Шта ми се има допадати? Мањ храмови.

И Николај Иванович записа:

— „Храмови ако и нису сада у свом облику, но цивилизација доказује, да помпејски људи, ако су и били јазичници по роду, свакојак су били леригиозни народ Николај Иванов.“

— Ово је глупо! рече Глафира кад прочита.

— А ти си, бајаги, нешто паметније написала? обрецну се Николај Иванович.

Перо узне и Перехватов. Он стаде писати. А кад је написао прочита:

„При посети Помпеје дивео сам се на сваком кораку споменицима древне уметности, поклоњено сам се архитектури, вајарству и живопису старих уметника, но..“

Василије Перехватов.“

— Све... рече он уздахнувши — А шта је „но“, то нек остане у дубини моје душе.

— Ја знам шта значи то „но“! узвикну Грабљин. — Он је хтео да нас изгрди као дивљаке!

— Ако знаш, онда књиге у шаке... одговори Перехватов и наискап испи чашу вина.

Друштво је још дуго пијанчило у ресторану и тек у вече крете се кући, решивши, да се сутра из јутра иде на Везув.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

КЊИЖЕВНА КОЗЕРИЈА

Три иностранна писма једном српском литератору,

или

Како отачаствени геније проноси славу српског имена на четири стране света.

Давно је речено, како *нико није пророк у својој отаџбини*. За геније је домовина увек имала само трнов венац, а глас њихов угушивала је злоба појединаца и страст гомилâ. То је тужна прича о свима великим људима, која се понавља исто тако стално као зајмови српске државе и књижевни листови под уредништвом г. Душана Рогоџа.

Када се већ зна да ће бити говора о једном генију српском и када је овде пала реч о г. Рогоџу, на закључке брз читалац помислиће да ће се овде говорити о великом писцу *Невиних жртава* и песмама на њиним корицама. Не, не, драги читаоче, реч је о г. Драгутину Јов. Илићу, о човеку који је и калабријским шеширом и великом брадом и дугим беспосличарством и једном свеском песама дао довољно доказа да је одиста — велики песник, и кога злобни другови, и глупи критичари и несвесна публика никако нису схватили. Али када је оставио ову незахвалну земљу и нашао се у столицама српских патријараха и хрватских банова, тек се онда деси оно што је давно требало бити и што је он тако с правом поуздано очекивао. Правда је спора али достижна! Његов геније, дубока прониџљивост, широка интелегенција и неоспорна стручна спрема блеснуше у свој својој светлости. И та светлост сјајем обли земљу Србинову, и баџи зраке у таме непросвећене Европе, и Европејци покрише очи рукама, и питаху се са страхом и надом: каква је то светлост из земље у којој је рођен г. Алимпије Васиљевић и г. Панта Срећковић?

Ударисмо већ у лиричан тон, и прешли смо из појмљивих патриотских побуда границе објективности. Место тога, да пустимо нека факта говоре, то јест штапаћемо три писма која је г. Драгутин Јов. Илић примио од извесних иностранца.

I

Париз,

12. фебруара, 1899.

Господине,

Опростите ми пре свега што се усуђујем да Вам одузимам слободно време које је тако драгоцену по науку у опште, а географију на посе. Ја се наддам да ћете милостиво допустити једном старцу, који неколико десетина година дѣла на науци, којој Ви тако одлично служите, да Вам се обрати неколиким речима....

Из одличнога часописа *Nade* прочитали смо Ваше бесмртно откриће у географији, којим сте од једнога маха стали у ред Хумболта и Рихтера.

Мислим на Вашу теорију, у ствари доказану истину, да је *Минхен — Монте Карло!!!* Замислите, Господине, како смо се ми љуто варали! Ми смо непрестано држали да је Минхен престоница Баварске а Монте Карло место где је многа српска пара прокоцкана. Тако смо штампали у уџбеницима географије, на географским картама, и што је најкомичније становници Монте Карла и Минхена нису ни слутили да су становници истог места! Моје колеге, г.г. Марсел Дибоа и Пол Диранден, испочетка су спорили то смело и велико откриће, али када сам се ја позвао на Ваш несумњиви ауторитет и у питањима географије, и показао им, како у Вашем чланку *Secessija* лепо стоји у хармонији сликарска школа, литерарни покрети и коцкарница у Монте Карлу, тек тада они признаше силу Вашу аргументата, финоћу Ваших опажања, дубину Ваших погледа, признадоше, велим, и уздашусе!

У договору са мојим друговима ја сам слободан да Вам учиним ову понуду: Париско *Географско Друштво* вољно је да Вам, уз путни трошак, да хонорар од 5 000 франака дневно, ако будете хтели доћи у Париз, и у нашем *Друштву* држати неколико предавања. Извештени смо да ће Вам сличну понуду учинити *Британско Краљевско Географско Друштво*, можда са већим хонорарима, али ми апелујемо на Ваше словенске осећаје и надамо се повољном одговору.

Примите, итд.

Елизе Рекли

II

Јена,

10. јануара 1899.

Велеучени Господине,

Не знам да ли ће Вашој милости бити познато моје име и мој рад на природним наукама. Али са најповољнијом претпоставком по мене да Вам је познато, што бих сматрао за особиту срећу, ја Вас молим да ми поклоните неколико тренутака Ваше просвећене пажње.

Чудна је ствар, Велеучени Господине, несигурност људскога ума и трошност научне зграде. Има два века, како су највећи мислиоци и најбоље главе сав свој живот посвећивали откривању научних истина. Наш велики учитељ Дарвин предао нам је научну зграду готову. Моја маленкост и легион најодличнијих научењака нашега доба поносили смо се да смо све научне резултате и све велике тековине толикогодишње борбе за истину свели у величанствену теорију монизма. Ах, то је било пролеће доба нашега успеха, када је један мој француски колега поносно узвикнуо: *У природи више нема тајана!* Али, *лази дани у Арханџелу пробоше и никад се више неће вратити*, како је рекао Шилер! Још када су почели излазити Ваши чланци у врло учевном и необично паметном листу *Бранкову Колу*, где сте тако силно разложно, оружани потпуном научном спремом и несравњеном диалектиком, почели задавати ударце

химерним научним теоријама нашега доба, када су се под ударцима Вашег тананог пера ломиле кости материјализма, ми смо стрепили. .. У једном писму пуном зебње и страха, писале су ми моје француске колеге Рише и Бертло о тим чланцима које сте онако скромно потписивали *Цензор*. Али када је изашло Ваше културно-историјско философско-патриотско-поетско дело *Последњи Пророк*, коме су само равна *Порекла Хришћанства* од Ренана, и када сам видео да сте Ви успели да *изједначите наш монизам и јудејски монотеизам*, ја сам се запрепастио и разјанио вилице од чуда!

Ама ко сте ви, Господине? Откуда Вам та сила, та способност, да рушите што је наука за два века подигла?! Ја постајем сујеверен, и у један мах паде ми на ум мисао да *Последњи Пророк*, то сте можда — Ви!...

Признајем отворено, ми смо поколебани. Нико од нас није ни помишљао да монизам и монотеизам може бити једно исто! Али, ако смо поколебани, ми још нисмо убеђени. Зато вас позивам да дођете на конгрес немачких природњака који ће се почетком јула ове године држати у Лајпцигу (Мислим да ћете, за љубав науке хтети одложити ваш српски литерарни конгрес). На конгресу у Лајпцигу изволећете, Господине, експлицирати, што веле Ваши пријатељи научењаци из Сремских Карловаца, цео ваш философски систем. Тада ће се решити судбина науке, коју сте Ви уздрмали, али не оборили!

До виђења, Господине, у Лајпцигу!

Примите, итд. ..

Ернест Хекел

III

Париз,

20. фебруара 1899.

Драги мој колега,

Поодавно пратим развој бујне и богате српске књижевности. Али међу многобројним сјајним звездама на небу српске књижевне критике, међу таквим величинама као што су љубазна господа Милутин Драгутиновић, Андра Гавриловић Јохан Мандил и Антун Матош, ви сте поглавито обраћали пажњу на се. Мени је раније говорио о Вама г. Едмон Ростан, који је под непосредним утицајем Ваших трагедија *За Веру и Слободу* и *Вукашина* написао свога *Сирана де Бержерака* и који је још и сада најревноснији пропагатор Ваших дубоко умних литерарних идеја. Али као критичир и скептик ја сам то одбијао на његову песничку фантазију. Тек када сам прочитао Ваше *Tragove praiđeja i književnosti* у *Nadi*, ја видех колико сам грешио у своје сумњицењу, и сада слободно кажем: *mea culpa* (то је, знате, на малајском језику). Сви смо ми до сада мислили, да се то питање не може ни стављати, да се претресати не може још за сто година, а решити да се не може никада. Ко би, за име Божје, могао претпоставити да се у једном човеку, управо феномену од човека, може

сусрести нечувена ученост, и познавање предмета, као понор дубока анализа, ванредно развијена способност за логичке дедукције и виртоуска лакоћа у генералисању. Ми смо се смејали Брандесу када је написао слично дело које се ограничавало на релативно врло кратак и врло близак период времена. Ви сте решили то питање; Гордијев чвор је пресечен!

Појмићете са колико сам се интересовања обратио г. Лују Лежеу, најбољем слависту нашем, за податке о Вама. Мој чланак који је прошле недеље изишао у *Revue bleue*, у коме сам изнео Ваше систематско и редовно школовање, Ваше огромне и дугогодишње студије на универзитетима, Вашу ученост, генијалност, побудио је опште интересовање. *Figaro* и *Temps* почели су да претресају питање како би било да се доведете у Париз и да држите предавања на *Colege de France*. Мислим да ћете од нашег Министарства Јавне Направе ускоро добити позив у томе смислу. Брине тјер ће, по свој прилици, нагнај јавним мњењем, морати дати оставку.

На тај начин, драги мој српски колега, Вама ће бити широм отворена врата Француске Академије, и створиће Вам се све могућности да у републици уметности заузмете оно место на које вам Ваш геније и Ваша ученост дају потпуно право. Овим мојим писмом, ја чиним исто оно што су мудраци с Истока учинили када су видели звезду над Витлејемом: дошао сам, поклоних сам се и запалио тамњан пред спаситељем не света него књижевности!

Примите, итд.

Ваш врло одани
Жил Леметр

P. S. Поздравите ми Господина Матоша.

С.

ИЗ СРБИЈАНКЕ

СИМЕ МИЛУТИНОВИЋА САРАЈЛИЈЕ

(НАСТАВАК)

Бесмртник.

Дошло једном одабране војске
Крпалије¹³ убојника љута,
Из' преваре¹⁴ облетјели Бању,
Да затеку, како и дожеле,
Соко-Вељка на¹⁵ домишту своме;
Ал'¹⁶ им шипак!.. Летун спреман вазда,
Крила су му неуморна¹⁷ дана,
И грудима¹⁸ продирај' облаке;
Вељко¹⁹ им'о хљеба и џебхане,
Мало друштва него²⁰ прекаљена,
Бе²¹ л' је витез, ту је и тврдиња,
А међу то²² једа и Србови...

Опре²³ им се пристујет' им неда
 Те на²⁴ домет пушкам' ручницама.
 Останише²⁵ с' врази наоколо
 Причекати²⁶ да им витез клоне
 Вјечног'²⁷ сине свему л' отпорниче.
 Вељко²⁸ с' титра ни хабера нејма,
 Пушкам'²⁹ стреља и лумбардам, таре,
 Пак³⁰ пијуца винка и ракију,
 Хоро³¹ игра, пјесне попијева,
 Док и³² што кад свог' појаше Кушља,
 Сам излети, прокомеша Турке,
 Враћа³³ с' јунак с' неколике главе,
 Смије³⁴ крвцу, а на коље исте
 Тад'³⁵ за софру међ' дружину вјерну.
 Било³⁶ б' вако док би с' догрдило
 Дошлој³⁷ војеси, па би с' одмакнула
 По слу свему...³⁸ кад' спавају и пси,
 Но у јаду да³⁹ с' и горем виде,
 На плећа⁴⁰ им узјахаше Срби,
 Танасије⁴¹ млађи Чарапићу.
 И Вујица⁴² с' храбри Браничевци;
 Када⁴³ л' их је тек' углед'о Вељко,
 Јахну брже⁴⁴ виловита хата,
 Ком'⁴⁵ 'но с' грива сама унатјечце
 И дан и ноћ сплеће и расплета
 Пак⁴⁶ искрену пред' капију града,
 Викну к'⁴⁷ Турцим: „Ево Хајдук Вељка!
 Предеретај⁴⁸ га и твој' од жељеза!“
 Грмне грлом, а⁴⁹ кубурам' сложи,
 Док и⁵⁰ крож њи те пред Србе браћу:
 „Добро дошли! Браћо витезови
 Ми смо⁵¹ амо здраво и весело,
 Бијемо се⁵² ал' не од' попива;
 Него⁵³ кад' сте довле с' потрудјели,
 Хајде⁵⁴ овчас ви насрн'те здвора,
 А из' нутра ја ћу⁵⁵ испанути
 Са⁵⁶ свим' мојим' до последњег' друга,
 Да⁵⁷ их часком с' очи уклонимо,
 Пак на скупу, и у једно братски
 Дана празник и⁵⁸ разбитје врага
 Небо⁵⁹ славећ' да просветкујемо!“
 То⁶⁰ им рек'о и таки се врати,
 Па⁶¹ кроз' Турке, и пушак' им праске
 Те⁶² међ' своје, к'о к' тићима орле,
 Од'⁶³ гмижећа заштитјет' их врага;
 Свуд'⁶⁴ топов'ма наредио бити,
 А сам⁶⁵ диже пјешца и коњика
 Тај час⁶⁶ надво, и нападе Турке,
 Ка'⁶⁷ но магла раван и долове;
 С'⁶⁸ плећа они а без промашања,
 И што брже⁶⁹ с' насртањем слепим,
 Та скочили⁷⁰ б' низ' Мосора крше,
 Камо⁷¹ л' неби Бању оставили
 Халовити, но и⁷² плахи Турци —

Прим. Више пут' је Вељко у Бањи онкољец бивао,
 и само је први пут оставит' морао.

КОМЕНТАР

ЗА СПЕВ БЕСМРТНИК

—

13) борца (убојника, убојнице) љутога (љута),

Крцалије при крају 18. века били су нека врста турских хајдука. По међу њима налазило се и хришћана свију народности. Као најамници Крцалије су служили свакоме, који би их платио.

Ближе о њима гледај у коментару на „Подстрек“, прва чест Србијанке.

14) облетели (облетјели, опколили) су Бању,
 15) дому (домишту) своме;

Овим је казано да је Хајдук-Вељко имао свој дом у Бањи где је стално живео.

16) али крцалијама (им) ево шипак!.. Летац (Летун, онај који може летети) спреман је увек (вазда, свакад),

Под летуном разуме се овде Вељко, јер је могао из сваке опасности избећи.

Ево ти шипак значи у српском: Нема, педам ти ништа.

17) дата (дана, подарена) т ј Неуморан је,

18) продирати (продират', пробијати, да пролама) облаке т. ј. И срчан;

19) је имао хлебл (хљеба, леба ране) и муниције (цебхане),

Цебана долази од турско-персијскогa цебе-ххане или цеб-ххане, што значи: убојна муниција, оружница, прах и олово.

20) прекаљенога (прекаљена).

21) где ли (л' зар) је витез, ту је и тврдиња.

22) зар (једа, ваљада) и Срби (Србови) ће стићи.

Овим је казано, да се Вељко надао српској помоћи, кад су га ово крцалије у Бањи опколили били.

23) одупре се крцалијама (им, приступити (пристујет', приступјети) им неда.

24) домањај (домет) пушкама (пушкам') ручницама.

Пушке ручнице су пиштољи, јер се слободно из руку избацују, а не одунирањем о раме, као оне дуге.

25) настанише, сместише се (с') непријатељи (врази, врагови, крцалије) око Бање (наоколо)

26) да причекају да им јунак (витез, Вељко) малакше (клоне, изнемогне)

27) вечнога, вечитости, бесмртности син (сине) свему ли (л', зар) отпорник (отпорниче).

28) се (с') титра ни бриге (хабера) нема (нејма), *Хабер* долази од арапскогa ххабер, што значи: глас, вест, дознавање, пророков глас.

29) пушкама стреља и бомбама (лумбардам', лумбардама) затире (таре, утамањује),

Бомбе су шупља, па прахом напуњена гвоздена танад за распрекавање, која се бацају из нарочитих топова. Ови се зову хаубице или аван-топови.

По ономе дакле лумбардату у Боки значи бомбардати, а често и пуцати из пушака.

30) по мало пије (пијуца) вина (винка) и ракију,

31) оро, коло игра, песме (пјесне) попева (попијева),

Хоро у старих Елина било је што и српско коло, које се у источној Србији онако и зове.

32) понекад (што кад) појаше свога (свог') Кушљу.

Кушља је било име најмилијега коња Хајдук-Вељковога.

33) се (с') јунак са (с') неколике главе,

Овде се разуму оне турске главе, које је сам Хајдук-Вељко одсекао.

34) спере крв (крвцу), а на коље исте натакне.

Натицање одсечених глава на коље, било у знак победе, или угледа и застрашења ради, — јесте азијски обичај, који су Турци у Европу донели.

35) тада, онда седе за стол (софру, трпезу, астал) међу (међ') дружину верну (вјерну)

Софра долази од арапскога сифрет, што значи: трпеза, стол.

36) би (б') овако док би се (с') досадило (до грдило)

37) турској војсци, пак би се (с') одмакнула

38) ... када (кад') спавају и пси т. ј. ноћу после свега зла.

39) се (с') и горем виде,

40) Турцима (им, крцалијама) узјашинше (узјаше) Срби т. ј. Слеђа Турке нагло нападоше Срби,

41) Чарапић (Чарапићу),

Танасије Чарапић, родом из села Бела Потока, био је млади брат јуначкога војводе Васе. А кад је овај 1806. године при заузећу београдске вароши погинуо (30. нов.), онда је Танасије на његово место био постављен војводом грочанским.

Од почетка српског устанка у 1804. години Танасије се из Белог Потока преселио у Рипањ, а одавде у Београд пошто је овај Србима у руке пао (1806). Првих година устанка Танасије се налазио уз брата Васу, од кога се и ратовању научио. Свуда се показао правим јунаком, као што беху сви Чарапићи.

На име Танасије се одликовао на Београду, у разним бојевима око Делиграда, на Малајници (1807.), на Бањи (1809.), и нарочите на Прихову, где је између 10. и 11. августа 1810. и погинуо, борећи се уз руску војску против Турака. Русима и Србима био је подједнако мио као велики јунак. Укопан је код цркве на поречкоме острву.

За собом је Танасије оставио синове Марка и Ђорђа, а од кћери Марту, Јеку, Петрију и Ђурђију.

42) са (с') храбрим (храбри) браничевцима (баничевци);

Вујица Вулићевић (1773—1828) био је чувен Карађорђевој војводи за смедеревску нахију.

Ближе гледај његов животопис у коментару за „Прва опсада Делиграда“, друга част Србијанке.

Браничево или Баничево у старо време звао се један предео Србије, коме се данас границе не знају. Али се с доста поузданости узима да је Браничево обухватало данашњи округ пожаревачки и Ђупријски.

43) ли (л', зар) је Србе (их) тек угледао (углед'о) Вељко,

44) виловитога (виловита, брзога) коња, (хата, ата),

Хат, ат у турскоме значи коњ.

45) коме оно (но) се грива сама надметањем (унатјецце, надтицањем)

46) истрча (искрену, изненадно изађе) пред врата (калију) града,

Овим је циљано на то, како је Хајдук-Вељко шанцем оградио Бању, па је тако претворио у град, на коме су била једна врата.

Калија долази од турскога капу или капи, што значи врата.

47) Турцима (Турцим): „Ево Хајдук-Вељка!

48) дочекуј га и ко (тко) је (ј') од гвожђа (жељеза)!“

49) кубурама (кубурам', коњичким пиштољима) сложено опали (сложи) Вељко,

Кубуре долази од турскога кубур, што значи: корнице за пиштоље, тул за стреле, цев, олућ, тамник (дагум) при опсади некога града. Но овде кубуре означају нар пиштоља, који се носе у парочитим цевастим кесама са обе стране коњичкога седла.

50) кроз (крож) Турке (њи) јурне те изађе пред Србе браћу:

51) овамо (амо, у Бањи) здраво и весело,

52) али (ал') не од попивеног пића (попива, пијанства).

53) када (кад') сте се (с') доведе (довле) потрудили (потрудјели),

54) овај час (овчас, одма) ви насрните (насрн'те, нападните) споља (здвора),

55) испасти (испанути)

56) свима (свим') мојима (мојим') до последњег (последњег) друга,

57) Турке (их) са (с') очију (очи) уклонимо.

58) разбиће (разбитје) непријатеља (врага)

59) Бога славећи (славећ') да просвектујемо!“

60) Србима (им) рекао (рек'о) Вељко и одма (таки) се врати,

61) кроза (кроз') Турке и пушака (пушак') њихових (им) праске

62) међу (међ') своје, као (к'о) орао (оро) ка (к') тићима.

Овим је казано, како се Хајдук-Вељко као на орловим крилима брзо кроз Турке у бањски град вратио, пошто се са дошавшим Србима напољу договорио о заједничком нападу на Турке са две стране.

63) гмижећега (гмижећа, милећега) непријатеља (врага, Турчина) заштитети (заштитјет', да заштити) их.

64) свуда Вељко топовима (топов'ма) наредио да се бије (бити),

Овим је казано, како је Вељко, осим хаубица имао и топова у Бањи.

65) подиже (диже, крену, поведе) пешака (пјешца) и коњика

66) напоље (надво), и нападе Турке,

67) као оно (но) магла равницу (раван) и долове што напада;

68) са леђа (плећа) дошавши Срби (они) а без промашања нападоше,

69) са (с') насртањем сленим.

70) би (б') низа (низ') кршеве (крше, стене) Мосора,

Мосор је планина у Далмацији, која је чувена са својих стрмених стена.

71) ли (л') неби Бању оставили

72) нагли (плахи, брзи) Турци

Драгутин С. Милутиновић.

Садржај: „На растанку“ (песма). — „Идеалиста“ (наставак). — „* * *“ (песма). — „Где поморанце зру“ (наставак). — „Књижевни козерџа“. — „Из Србијанке“ (свршетак).